

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/99115,Koniec-panstwa-kaprali-Likwidacja-Prus-przez-Sojusznicza-Allianska-Rade-Kontroli-.html>

Zamek w Malborku, 1945 r. (Fot. Archiwum Muzeum Zamkowego w Malborku)

ARTYKUŁ

Koniec państwa kaprali. Likwidacja Prus przez Sojuszniczą Aliancką Radę Kontroli Niemiec

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa (1945-1948) Pierwsze lata Polski Ludowej

Autor: RYSZARD SODEL 27.02.2023

Ustanowienie nowego porządku europejskiego w rezultacie II wojny światowej było źródłem licznych przekształceń politycznych. Symboliczne znaczenie miała likwidacja przez Sojuszniczą Aliancką Radę Kontroli Niemiec państwowości

pruskiej – z polskiego punktu widzenia niewątpliwie spóźniona o kilka stuleci.

25 lutego 1947 r. Sojusznicza Aliancka Rada Kontroli Niemiec podjęła uchwałę nr 46, na mocy której likwidowano Prusy. We wstępie stwierdzono, że:

„Państwo pruskie, które od dawnych czasów było kolebką militarizmu i reakcji w Niemczech faktycznie przestało istnieć”.

Zgodnie z uchwałą państwo pruskie, rząd oraz wszystkie organa administracji zostały rozwiązane, zaś obszary wchodzące w jego skład zostały włączone do innych państw (Polski i Związku Sowieckiego) lub otrzymały status krajów (landów).

W ramach umów międzynarodowych ziemie leżące na wschód od Odry i Nisy Łużyckiej i większość Prus Wschodnich miały przypaść Polsce. Spowodowało to przejście uprawnień rządowych, administracyjnych, mienia państwowego i zobowiązań, które zostały uwzględnione w ustaleniach poczynionych w trakcie konferencji w Teheranie, Jałcie i Poczdamie.

Od hołdu do rozbioru

Zrozumienie przyczyn likwidacji państwa pruskiego po zakończeniu II wojny światowej wymaga odwołania się do historii Brandenburgii i Prus, które początkowo były dwoma niezależnymi, skonfliktowanymi państwami.

Państwo pruskie, rząd oraz wszystkie organa administracji zostały rozwiązane, zaś obszary wchodzące w jego skład zostały włączone do innych państw lub otrzymały status landów.

W XV w. władzę w Brandenburgii przejęła dynastia Hohenzollernów, a jej władca w 1415 r. został elektorem (brał udział w wyborze cesarza). W tym okresie władzę w Prusach sprawował zakon krzyżacki, którego potęgą polityczna, ekonomiczna i militarna zostały złamane w wyniku klęsk w bitwie pod Grunwaldem (15 lipca 1410 r.) oraz w wojnie trzynastoletniej (1454-1466).

W XVI w. wskutek reformacji doszło do sekularyzacji zakonu, a ostatni wielki mistrz zakonu krzyżackiego, Albrecht Hohenzollern, został świeckim księciem w Prusach (Prusy Książęce) i 10 kwietnia 1525 r. złożył hołd lenny królowi Zygmuntovi Staremu na rynku w Krakowie. W tym okresie dwie gałęzie rodu Hohenzollernów panowały w dwóch państwach oddzielonych od siebie ziemiami Rzeczypospolitej: jedna w Brandenburgii, a druga w Prusach.

Przełomowy dla historii Prus Książęcych był XVII w. Wówczas to brandenburska gałąź Hohenzollernów przejęła, po śmierci ostatniego księcia Albrechta Fryderyka (chorego umysłowo), władzę w księstwie. Powstało państwo brandenbursko-pruskie, które podzielone było na dwie części różniące się od siebie ustrojowo i prawnie, z różnymi systemami fiskalnymi i stosunkiem do osoby panującego.

W latach dwudziestych i trzydziestych XVII w. Hohenzollernowie rozpoczęli proces unifikacji obu części swojego państwa poprzez szereg reform prawnych, ustrojowych i fiskalnych. Wykorzystali przy tym na swoją korzyść ówczesną sytuację polityczną w Europie: trwającą wojnę trzydziestoletnią, rywalizację między Rzeczypospolitą i Szwecją w basenie Morza Bałtyckiego, sytuację w cesarstwie.

W wielu krajach niemieckich uważano Prusaków za barbarzyńców, którzy narzucają innym swój sposób myślenia i zachowania, kreując, oparty na kulcie armii i bezwzględnego posłuszeństwa, wzorzec bezdusznego biurokraty oddanego swemu monarsze.

Za panowania Fryderyka Wilhelma (Wielkiego Elektora) Prusom udało się znieść zależność od Korony Polskiej (traktaty welawsko-bydgoskie 1657 r.), powiększyć armię do 30 tys. żołnierzy, stworzyć służbę dyplomatyczną. Jego następcą, Fryderyk III Hohenzollern, kontynuował politykę swego ojca, koronując się na króla Prus 18 stycznia 1701 r. (od dnia koronacji nosił imię Fryderyka I Hohenzollerna). Panowanie jego syna, Fryderyka Wilhelma I, można scharakteryzować jako położenie podwalin pod potęgę polityczną i militarną

Prus.

Monarchą z dynastii Hohenzollernów, który miał wpływ na losy Europy i Rzeczypospolitej był jego następca Fryderyk II (Wielki) – król filozof, który w wyniku trzech wojen śląskich (w latach: 1740-1742, 1744-1745 i 1756-1763) powiększył terytorium własnego państwa o bardzo bogatą i uprzemysłowioną prowincję Śląską. Wysunął propozycję I rozbioru Rzeczypospolitej, która została zaakceptowana oraz przeprowadzona przez mocarstwa ościenne. Same Prusy stały się największym beneficjentem rozbiorów, powiększając w ten sposób kilkakrotnie swoje terytorium.

Cesarski Sztab Generalny w I wojnie światowej. Przed stołem siedzi cesarz Wilhelm II Hohenzollern

Na czele procesu zjednoczenia Niemiec

Do chwilowego zahamowania ekspansji Prus doszło w trakcie wojen napoleońskich, kiedy to kraj ten stanął na krawędzi upadku. W tym okresie w Prusach został przeprowadzony program reform państwa opracowany przez ministrów: Steina i Hardenberga. Po zakończeniu wojen napoleońskich legły one u podstaw ekspansji Prus w Niemczech i procesu ich zjednoczenia pod pruską hegemonią.

Negatywny stosunek do Prus i Prusaków był szczególnie widoczny w państwach południowoniemieckich i wynikał z ich

odrębnej historii.

Wybuch wojny francusko-pruskiej (1870-1871) umocnił hegemonię Prus w Niemczech. 18 stycznia 1871 r. w Wersalu doszło do proklamacji powstania Cesarstwa Niemieckiego (II Rzeszy), którego władcą został król Prus Wilhelm I Hohenzollern.

W wielu krajach niemieckich uważano Prusaków za barbarzyńców, którzy narzucają innym swój sposób myślenia i zachowania, kreując, oparty na kulcie armii i bezwzględnego posłuszeństwa, wzorzec bezdusznego biurokraty oddanego swemu monarsze. Ten negatywny stosunek do Prus i Prusaków był szczególnie widoczny w państwach południowoniemieckich i wynikał z ich odrębnej historii.

Na przełomie XIX i XX w. w Prusach rozpoczął się proces migracji ludności wiejskiej i z małych miasteczek do dużych miast. Był on spowodowany sytuacją ekonomiczną oraz chęcią polepszenia własnych warunków życiowych.

Przed wybuchem II wojny światowej Prusy Wschodnie były postrzegane w ówczesnych Niemczech, jako tzw. „kresy” otoczone swego rodzaju mitycznym romantyzmem, z symboliką odwołującą się do średniowiecza.

Wybuch I wojny światowej i sytuacja po jej zakończeniu odbiły się bardzo mocno na gospodarce Prus, które uważano za region słabo uprzemysłowiony, z przewagą rolnictwa, w którym dominowały wielkie gospodarstwa rolne (junkierskie). Powrót Polski na mapę Europy w 1918 r. i odzyskanie przez nią dostępu do morza sprawiły, że w granicach II Rzeczypospolitej znalazły się polskie ziemie, które w XVIII wieku wchłonięte zostały do terytorium Prus. Zmiany te - traktowane jako bolesny uszczerbek - mocno podkreślano w ówczesnej prasie niemieckiej.

W okresie przed wybuchem II wojny światowej Prusy Wschodnie były postrzegane w ówczesnych Niemczech, jako tzw. „kresy” otoczone swego rodzaju mitycznym romantyzmem, z jego symboliką odwołującą się do średniowiecza.

Wybuch II wojny światowej, jej przebieg i wydarzenia po jej zakończeniu spowodowały koniec istnienia państwa pruskiego.

Tablica z mapą Prus w XVII i w połowie XVIII w. zaprezentowana na wystawie „Zbrodnie niemieckie w Polsce 1939-1945” zorganizowanej w Muzeum Narodowym w Warszawie w czerwcu 1946 r. (fot. z zasobu IPN)

Tablica z mapą przedstawiającą Prusy w 1795 r. po III rozbiore Polski zaprezentowana na wystawie „Zbrodnie niemieckie w Polsce 1939-1945” zorganizowanej w Muzeum Narodowym w Warszawie w czerwcu 1946 r. (fot. z zasobu IPN)

Więcej interesujących materiałów na profilu Archiwum IPN

COFNIJ SIĘ